

RIVAL IN NEFİ'S DİVAN

Betül ÇERLEK GÜVEN*

* Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, betulcerlek@gmail.com, ORCID:0000-0002-9743-5494

Received Date:15.03. 2021, Revised Date:30.04.2021, Accepted Date:07.05.2021

Copyright © 2021 Betül ÇERLEK GÜVEN. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

On of the intersections of folk literature undoubtedly lover and the problems he brings. At the beginning of the problems of the lovers other lovers namely rival come first. Rivals are competitors, foreigners, others, someone elses and bad people. The rival gives false information to the lover, prevents the lover from seeing the beloved, lies to the lover, hurts him and ect. Rivals also, are obstacles fort he lovers who want to be close to the sweetheart. Creating jealousy and sedition between the lover and the beloved the rival is preventing their meeting and he is the most powerful enemy of a lover. According to the lover, the rival is sometimes one sometimes many. In this study, how the rival is represented is used in 17th century-poet Nefi's Divan, and how the rival was reflected by him. It is the matter of curiosity that how the rival was described and named by Nef'i who used praise and the satire with exaggeration. Having a huge arrogance, while Nef'i was beating his enemies he thinks that regarding the rival as enemy would also be an honor for him. In conclusion, it was tried to shed light on how the socio-cultural folk items of classical literature were represented in Nefi Divan.

Keywords: Social-cultural element, rival, Nefi divan, concepts used instead of rival, eulogy

NEFİ DİVANINDA RAKİP

ÖZET

Klasik edebiyat ile Halk edebiyatının kesişim noktalarından biri şüphesiz âşık ve beraberinde getirdiği sorunlardır. Aşığın sorunlarının başında ise rakibi olan diğer âşıklar gelir. Rakip, yabancılar, eller, başkası, ağyar, kötü kişidir. Rakip, aşığa yanlış haber verir, âşık ile maşuğun kavuşmasını engeller, aşığa yalan söyler, zarar verir. Rakip, sevgiliye her daim yakın aşığı da sevgiliye asla yaklaştırmayan bir engeldir. Rakip âşık ile sevgili arasında kıskançlık ve fitne çıkararak onların kavuşmasına mani olan aşığınsa en güçlü düşmanıdır. Aşığa göre rakip bazen bir tane bazense onlarcadır. Bu çalışmada 17. yüzyıl Türk edebiyatının en önemli değerlerinden biri olan Nefi'nin Rakip mazmununu nasıl ve hangi durumlarda ele aldığını, rakibi ne şekilde ele aldığı saptama yapılmıştır. Üslup bakımından övgüyü de yergiyi de abartılı bir şekilde sunmuş olan Nefi'nin rakibine ve rakiplerine ne şekilde hitap ettiği göz önüne serilmiştir. Nefi kendinden beklenen kibirli bir üslupla rakiplerini yere sererken rakibini düşman görmek bile rakip için bir gurur kaynağı olacağını söyler. Sonuç olarak Klasik edebiyatta divan şiirinde kullanılan sosyo kültürel halk öğelerinin Nefi divanında nasıl temsil edildiğine ışık tutulmaya çalışıldı.

Anahtar kelimeler: Sosyal-kültürel unsur, Rakip, Nefi divanında rakip, rakip yerine kullanılan kavramlar, kaside.

1. GİRİŞ

Edebiyatımızın ana beslenme malzemelerinden biri olan aşk konusu geçmişten günümüze şairlerin muhakkak en çok işledikleri konu olmuştur. Aşk zaman zaman ilahi boyutta zaman zaman peygamber sevgisi ile zaman zaman da beşeri boyutta gözler önüne sermişlerdir. Ancak maşuğun tek bir aşığı yoktur ki dile dökülenlerin şikâyetin, hezeyanın, duygu yoğunluğunun sebebi budur.

Edebiyatımızda âşıklar arasındaki rekabet ve çekişme konusunu Nefî çerçevesiyle, Nefî'nin gözüyle, duygularıyla ve en önemlisi edebi kişiliğiyle, kalemiyle ele almaktayız. Nefî kendi üslubuyla, kendi deyişiyle aşk çıkmazındaki düşmanlarıyla kalemini adeta silah gibi kullanarak etkili dokunuşları yapmış olduğunu görmekteyiz.

Bu çalışmada Nefî'nin eserlerindeki ağyar (rakip, düşman) mazmununu ne şekilde kullandığını, rakiplerine nasıl hitap ettiğini, neleri reva gördüğünü, kendini düşmanlarının karşısında nasıl konumlandığını gösteren beyitler incelenmiştir.

2. NEFİ'NİN HAYATI

Nefî Erzurum'un Hasankale kazasında doğmuştur. Bu sebeple o dönemin bazı kaynakları kendisinden Erzenür-rumi diye söz ederler. Nefî'nin gerçek adı Ömer'dir. Kaynaklarda Nefî Ömer Bey adıyla anılmasının dışında mühründeki beyitinde de Ömer adı görülmektedir.

Nefî kendisini şöhrete kavuşturan asıl sükseyi Sultan IV. Murat döneminde yapmıştır. Sultan Murat, Nefî'yi sık sık yanına çağırarak hicivlerini okutmuş, onu korumuş ve yardımcı olmuştur. Nefî yazdığı hicivler sonucu kemendle boğdurularak öldürüldüğü ve cesedinin denize atıldığı söylenir. Nefî'nin yaklaşık olarak 1600'li yıllarda vefat ettiği kaynaklarda rivayet edilir.

Nefî Erzurum'da eğitim aldığı zamanlar küçük yaşlarda şiir yazmaya ilk adımı atmıştır. İlk takma adı zararlı manası taşıyan "Zarri"dir. Daha sonra ise yararlı manası taşıyan "Nefî" takma adını kullanmaya başlamıştır.

Kasidede hakiki bir var oluş göstermiş ve hem kendi dönemindeki ozanlara hem de kendisinden sonra kaside yazan bütün ozanlara dokunmuş bir şairdir. Edebiyatımızda kaside ustası olarak ün salmıştır. Kendi döneminden itibaren son zamanlara değin kaside yazan tüm şairler onu üstad bilmişler ve taklit etmeye çalışmışlardır. Nefî'nin tesiriyle 17. Yüzyılda fahriye bölümü mühim ve zaruri hale gelmiştir. Nefî'nin şiirinde ilk göze çarpan özellik açık, düzgün ve kusursuz söyleyiştir. Bu kasidelerinde de gazellerinde de görülür.

Nefî'nin biri Türkçe diğeri Farsça şiirlerinin derlendiği iki divanı ve Siham-ı Kaza adını verdiği hiciv mecmuası vardır.

Nefî Fuzuli'de, Naili'de, Şeyh Galip'de ve derece derece öteki divan şairlerinde görüldüğü gibi kapalı girift mazmunlara şiirinde yer vermez. Beytinin ilk anlatılan anlamı altında gizli bir anlamı yoktur. Kullandığı kelimelerin ikinci ve mecazi anlamlarını düşünmez. Her kelimeyi sözlükteki anlamı ile kullanılır. (İpekten, 2007)

Toplamda kırktan fazla nüshası olan Türkçe divanı bütün müretteb divanlar gibi kasideyle başlar. Bu divan "sözüm" redifli naa't ile başlar. Divanda elli dokuz kaside vardır. Nefî karakter yapısı bakımından hiddetli ve şahsiyeti yüce bir sanatçıdır. Bu yaradılışı ve tabiatı, edebiyat alanındaki gücü ve dışarıdan gelerek az zamanda kazandığı ıslıtlı ünün de etkisiyle etrafındakilere sıkıntı verecek bir benlik yapısına girmiştir.

Eski Türk edebiyatında bahsi geçen rakip mazmunu günümüz anlamıyla bakılacak olursa aynı kişiyi seven iki kişi, aynı kişiye talip olduğu için rakip, düşman olan, rekabet duygusu yaşayan, birbirinden adeta nefret eden kişiler anlamlarına gelmektedir. (Aktaş, 2011)

Çoğunlukla Nef'i de aşığı şımartmayan, ilgilenmeyen aşığı herkesin karşısında maskara eden bir maşuk profili görürüz. Maşuk aşığı hor görür ancak maşuk bundan üzülme bir yana bu durumdan haz duymaktadır. Aşık maşuğun önemsemeyişi sebebiyle efkarlanır, bedbaht olur. (Işık, 2012)

Âşık, maşuk, rakip, âşık aşk üçgeni içerisinde rakip ile mücadele eder. Rakip her daim âşık ile maşuk arasında bir karaçalı, bir engel olmayı başarmıştır.

Ağyar (düşman) bazen de yâd, it, diken, rakip, imansız, diğerleri, olarak da yorumlanır. Bu kelimelerde diğer aşığı (düşmanı) ifade eder. Âşık, ağyarın ölmesini yok olmasını ister, hatta ağyarı ortadan kaldırmayı yanlış olarak görmediği gibi bir doğru olarak görür.

1 Rakip olumsuz özellikleriyle ön plana çıkan hayvanlara benzetilir: köpek (it, seg), eşek (har), karga (zag, kelag), baykuş (bûm), çaylak (zegan), papağan (tûfî)

2 Rakiple ilgili tasavvurlardan biri de Şeytan (dîv), ehripen (Zerdüştlükte karanlık tanrısı) olarak tasavvur edilmesidir.

3 Rakip, olumsuz sıfatlarla anılır: yüzü kara (rû-siyah), kötü görünümlü/yüzlü (bed-likâ), bed-nefes, kötü bakışlı (bed-nazar), cahiller zümresinden bir kimse (zümre-i nâdân), mübtezel, lanetli (mel'ûn), kadir bilmez, kör, zavallı, nasipsiz (bî-nevâ)

4 Sevgili rakibe karşı ilgi gösterir. Bundan dolayı âşık, rakibi düşman (adû) olarak telakki eder. Ayrıca rakip; erbâb-ı hased (kıskanç), sırdaş (hem-râz), arkadaş (musâhib), mahrem, nâ-tıraş olarak tasavvur edilir.

5 Rakip, genellikle günlük hayatta ve tabiatta değersiz görülen unsurlara benzetilir: Verimsiz toprak (şûre), pek sert bir taş (seng-i hârâ), siyah taş (seng-i siyâh), diken (hâr), çer-çöp (has u hâşâk), katır boncuğu (har-mühre) (Sefercioğlu, 2001: 340-344)

Tasavvufî manada bakıldığında ise aşığın rakibi yine âşıktır. Vahdeti vuslata erişmek isteyen âşık (kul) kendi insani korku ve kaygılarından dolayı vuslatı ertelemektedir. Aşığın rakibi bedeni, dünya ve maşuk ile kendisine engel olan her duygu ve her nesnedir. Âşık ölüm korkusu, cehennem korkusu ve cennet beklentisi nedeniyle sevgili ile kavuşmasını erteler. Âşık kul, maşuk yaratıcı, benlik ise rakip olarak nitelendirilir. Aşığın en büyük rakibi nefsi, enaniyetidir. Bu nedenledir ki aslında vuslata erebilmek isteyen âşık önce kendinden, bedeninden, nefsi isteklerinden vazgeçebilmelidir ki kavuşma gerçekleşsin.

Yine Klasik edebiyata baktığımızda soyut bir kavram olan akıl aşığın en büyük rakiplerindendir. Gönül ve akıl daima birbirlerine rakiptir. Akıl her zaman gönlün isteklerini reddeder, sınırlar koyar, uzak durmasını ister. Bu nedenledir ki akıl aşığın sevdiğine kavuşmasına engel olan en önemli öğelerdendir.

Ağyar-Rakip

1.Âh ile komam dilleri zülfünde huzura
Cem'iyet-i ağyarı perişan iderim ben

Ah ederek, kalpleri senin zülfünde sükûnet içinde bırakmam. Rakipler topluluğunu, huzurunu perişan eder, dağıtırım, bozarım ben.

Ey sevgili senin çevrende olan diğer âşıklar ile münasebetin benim canımı öyle çok yakar ki benim bir ahım ile bütün rakipler dağılır, bozguna uğrar.

2.Cem'iyet-i ağyarı ger itmezse perişan
Çerh-i feleği aksine gerdan iderim ben

(Bu durum böyle gider de) eğer (sevgilinin etrafında toplanan) hasımlar topluluğunu, huzurunu perişan etmezse, dağıtmazsa, bozmazsa, (O) feleğin çarkını tersine döndürürüm ben.

Eğer ola ki ahım ile darmadağın olmazsa rakiplerim, o zaman bu adaletsiz feleğin düzenini ters ederim ben.

3. Hâne-i ağyâr u uşşâka tenezzül eylemez

Bir hümâdır ol peri ammâ hümâ-yı lâmekân

(Sevgili) Diğer rakipler topluluğunun evine tenezzül etmez. O bir mutluluk perisidir. Ama o mekansızdır.

Sevgili hiçbir rakibimin evine gitmez çünkü o mutluluk perisidir, mutluluk dağıtır ve bir mekanı yoktur.

4. Vefânı mutlak ağyâra münâsibtir demez kimse

Velî cevri ü cefânı âşık-ı zâre mahal derler

Sevginin şüphesiz rakiplere yakışır olduğunu kimse söylemez. Onun (vefanın) sahibi eziyeti ve sıkıntıyı çeken perişan âşığındır derler.

Sevgili, kimse senin güzel huylarının, vefanın, düşman kişilere uygun olacağını söylemez senin vefan ancak benim gibi her türlü acıyı çeken âşığa yakışır derler.

5.Seni ağyâr ile gören âşık

Nice sabr eylesin cefâna senin

Seni düşman ile gören âşık senin eziyetine nasıl sabretsin, sabredemez.

Sevgili, âşık için en büyük acı ve zulüm sevdiğini başka bir âşıkla görmektir. Âşık bu acıya sabredemez, tahammül gösteremeyecek kadar canı acır. Sabrı tükenir.

6. Ol bezm-i safâ bahşa dili olmasa mahrem

Ağyâr-ı denînin yeri çâh-ı adem olsa

O (sevgili) Eğlence meclisinde bana gönlünü yasak olmasa da bağışlasa. Alçak rakiplerin yeri yokluk çukuru olsa.

Sevgili keşke yasak olmasa, günah olmasa da bana gönlünü versen, keşke alçak düşmanlarım da yoksa olsa.

7.Uşşâk ile dolsun der isen kûy-ı muhabbet

Gösterme rakîb olmayana rûy-ı muhabbet

Âşıklar ile dolsun dersin sevgilinin sokağı (benimle) rakip olmayana gösterme sevginin yüzünü.

Ey sevgili senin sokağın âşık olan, sana hayran olanlarla dolsun der isen lütfen bana rakip olamayacak kişilere yüzünü gösterme.

8. Müddeâ fehm o kadar ki eder âheng-i şitâb

Râkibi kûşe-i ebrû ile etse îmâ

O kadar idraki yüksektir ki binicisi kaşının ucuyla şöyle bir işaret verse adımlarını ona uygun atar. Dış görünüşüyle bir insana has güzellik öğelerini taşıyan atın, daha soyut olan anlayışlılık niteliği taşıması, binicisinden sebeptir.

Ağyar-Köpek-Şeytan

9. Ağyâra neden tâ bu kadar ruhsat ü temkîn

Âdem midir ol nar ki ola bir kuru kâleb

Ağyara neden bu kadar kolay kudret verdin? O insan mıdır ki o bir ateştir o kuru bir zavallı insandır.

Ey sevgili ağyara neden sana bu kadar kolay ulaşabilme izni verdin. O insan mıdır o ancak ateştir o zavallı bir köpektir.

(Nef'i bu beyitte "ol nar ki" diyerek rakibinin şeytanın ateşten yaratılmasına telmih yaparak rakibine adeta bir şeytan benzetmesi yapmaktadır. Yine Nef'i bu beyitinde "bir kuru kaleb" derken dili dışarıya sarkmış kuru teşbihiyle rakibine köpek benzetmesi yapmıştır.

Ağyar-Düşman

10. Varamam kûyuna ağyâr ile ceng etmeyecek

Cenge âhengi kim etsin yine ben etmeyecek

Seni görebilmek, senin mekânına gidebilmek için ancak düşmanlarımla savaşmam gerek. Bu o kadar zor bir iştir ki bunu ben yapmazsam kim yapacak.

Nef'i beytinde düşmanları ile savaşmadan o mekâna varılamayacağını, bu işi kendi yapmazsa kimin yapacağını sorgular.

Ağyar-Yabancı

11. Ağyâre nigâh etmediğin nâz sanırdım

Çok lutf imiş ol âşîka ben az sanırdım

Rakiplerle ilgilenmediğinden ben seni nazenin bilirdim ama çok ilgiliymiş ben az bilirdim.

Ey sevgili seni yabancılara bakarken görmediğimden seni naz yapıyor sanıyordum oysa sen ağyar ile çok ilgiliymişsin, onlara çok lütuf gösteriyormuşsun ben ilgisiz sanırdım.

Ağyar-Rakip (Padişahın atı ile)

12. Düşmeden sâyesi hâk üzre eder âlemi tayy

Sehv ile râkibi gösterse inâne irhâ

Nef'i padişahın atını Anka ve Hüma kuşları ile mukayese ediyor. Şair padişahın atının süratli olmada onlardan daha iyi olduğunu söylüyor. Nef'i Anka ve Hüma Tayyar ile kıyas ederken atın bir kuş gibi gölgesi bile toprağa değmeden uçabileceğini söylüyor.

13. Bu da Evren gibi pertâb-ı bülend etse olur

Râkibi Zâl-i zer ü kendisi gûyâ anka

Bu da Evren gibi yüksek atlasa, binicisi Zâl-i Zer ve kendisi de sanki ankâ olur.

Fars mitinde iktidarın ve kuvvetin sembolü olan Rüstem'in babası olan Zâl, dünyaya geldiğinde yüzündeki tüylerin sarıya benzeyen beyazlığı talihsizlik kabul edilerek bir dağda terk edilmiş, orada bir ankâ kuşu tarafından bakılıp yetiştirilmiştir. Saçının sakalının sarıya benzeyen beyaz oluşundan dolayı Zâl-i Zer olarak adlandırıldığı söylenir.(Macit, 2010: 14-27)

3. SONUÇ

Nefî'nin üslubunda, edebi kişiliğinde kullandığı kavramlardan sadece biri olan ağyar (rakip, düşman) mazmununu kaleminin muhtevası bakımından değerlendirerek şu bulguları belirtmek kabildir:

- Nefî rakip tanımaz bir ifade kullanmıştır. Onun ahını alan rakipler topluluğu Nefî'nin ahıyla perişan olur, yenilgiye uğrar.
- Sevgilinin ilgisi, vefası rakiplerin değil ancak her türlü cefayı, zulümü çeken, her şeye katlanan Nefî'nin hakkıdır.
- Nefî'nin sabrını tüketen ve en çok canını acıtan, aşığı düşmanlar ile görmektir, bu acıya tahammül edemez.
- Maşuğa seslenerek sitem eder rakiplerinin ateşten (şeytan benzetmesi) yaratıldıklarını söyler, hatta daha da ileri giderek rakiplere dili dışarı sarkmış bir köpek benzetmesi yapmıştır.
- Sevgiliye ulaşmak için sevgilinin mekânındaki düşmanlarla savaşmak gerekli olduğunu ifade eder.

Buradan hareketle söyleyebiliriz ki Nefî'nin hicivci söyleyişini şiirlerinde söz ettiği rakiplere, kişilere de yansıtmış bu kişileri iğneleyici üslubuyla rencide etmiştir.

REFERENCES

- İPEKTEN H. (2007). Nefî Hayatı Sanatı Eserleri, Akçağ Yayınları, Ankara.
- MACİT, M. (2010). "Söz meydanının usta binicisi Nefî", Dil ve Edebiyat dergisi, 21, 14-27.
- SEFERÇİOĞLU, M. N. (2001). Nevî Divanı'nın Tahlili, Akçağ Yayınları, Ankara.
- AKTAŞ, H. NEFÎ'DE BENLİK ALGILAMASININ ŞİİRİNE VE HAYATINA YANSIMALARI NECİP FAZİL ÖRNEĞİ İLE KARŞILAŞTIRMA. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (46), 39-60.
- Işık, İ. (2012). *Şeyhülislam Yahya ve Nefî Divanlarındaki Gazellerde Sevgiliye Ait Unsurların Karşılaştırılması* (Master's thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- KUZUCUOĞLU, Ş.(2015). Edebiyat Terimleri Mazmunları. <https://edebiyatvesanatakademisi.com/edebiyat-terimleri-mazmunlar/agyar-nedir-divan-siirinde-rakip/4819> , 15.04.2015